

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертасияи Бобоева Сайёра Бобораҷабовна дар мавзӯи “Робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олии муосир” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои психологӣ аз рӯи ихтисоси 19.00.01. – Психологияи умумӣ, психологияи шахсият, таърихи психология (илмҳои педагогӣ ва психологӣ)

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот.

Мавзӯи интихобнамудаи Бобоева Сайёра Бобораҷабовна ниҳоят актуалӣ буда, ба тадқики муаммои креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ, таҳаммулпазирӣ ва робитаи ин падидаҳо дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни муосири макотиби олий баҳшида шудааст.

Диссертант чунин мешуморад, ки донишҷӯи муосири макотиби олий бо муаммоҳои мураккаби глобалӣ, ки ба соҳаҳои гуногуни ҳаёту фаъолияти вай таъсири мухталиф мерасонанд, рӯ ба рӯ мешавад. Чунин фазои муаммовӣ ҳар як толибилимро водор месозад, ки аз нерӯи худ, вобаста ба хусусиятҳои раванди фикрӣ, ҷараёни ташаккули зеҳнӣ, сатҳи донишу маҳорат, истеъдоду қобилият истифода бурда, тарзи ҳалли ин проблемаҳоро ба роҳ монад. Чунин муаммоҳоро бо такя ба дастовардҳои навтарини илмӣ, тафаккури креативӣ ва муносибати гайриоддиву эҷодӣ ба касби худ, ҳал намудан мумкин аст.

Унвонҷӯ мутмаин аст, ки ҷомеаи имрӯза ба мутахассисоне ниёз дорад, ки соҳиби дидгоҳҳои нав, фикрронии инноватсионӣ, креативӣ ва эҷодианд, зоро дар оянда маҳз қобилиятҳои номбурда муваффақияти онҳоро дар фаъолияти гуногунсоҳа таъмин менамоянд. Ин талаботи ҷиддии асри XXI – асри техника ва технологияҳои навин, ҳамзамон талаботи ҷамъияти ояндан дараҷаи баланди салоҳиятнокӣ ва самаранокӣ ба мутахассис мебошад.

Ба андешаи рисоланавис, бо вучуди пешравии куллии ҷомеа, тараққиёти бемисли илму техника дар замони ҳозира ва вобаста ба ин дигаргуншавии

мақсадҳои инкишофу ташаккули ҳамаҷонибаи шахсият, арзишҳои умумибашарӣ боқӣ мемонанд ва бунёди низоми омодасозии мутахассисони ояндаро дар тамоми ҷаҳон ташкил медиҳанд.

Аз ин рӯ тағиیر додани низоми дидгоҳҳо нисбати қобилиятҳои инфириодӣ-психологии мутахассисони оянда, интихоби ҷанбаҳои маҳсуси шаҳсие, ки ба рақобатпазирӣ онҳо мусоидат мекунанд, азnavsозии бунёди илмию амалии таҳқиқӣ равандҳои маърифатӣ, эмотсионалӣ, хусусиятҳои фардӣ, зарурати замон мебошад.

Муҳаққиқ тасдиқ мекунад, ки асосҳои иҷтимоӣ-психологии низоми нави талаботҳо ба донишҷӯён – мутахассисони оянда чунинанд:

- дар шароитҳои доимо тағиیرёбанадаи иҷтимоиву иқтисодӣ, маданиву идеологӣ, илмиву техниқӣ ҳаёту фаъолият бурда тавонистан;
- ба олами глобалии мусоир ба зудӣ мутобиқшаванда будан;
- нисбати ашёҳо ва ҳодисоти муҳити гирду атроф дидгоҳи нав ва гайримаъмул доштан;
- дар заминаи баҳогузории дуруст ва муносибати некоҳона ба атрофиён, фаъолиятро самаранок гардонидан.

Ба ақидаи муаллиф, омилҳои калидие, ки барои роҳандозии чунин мақсадҳо мусоидат мекунанд, бешак креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ мебошанд. Ҳал карда тавонистани муаммоҳои глобалие, ки дар назди насли оянда меистад, диди инноватсионӣ, гайриоддӣ ва бемисл, муносибату муоширати сатҳи наvro талаб мекунад. Маҳз креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ чунин қобилиятҳоро дар таркиби худ муттаҳид мекунанд.

Диссертант мубрамияти омӯзиши алоқамандии креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазиро дар шаҳсияти донишҷӯёни мусоир бо далелҳои зерин асоснок менамояд:

- қобилиятынок креативӣ ба протессҳои муосири иқтисодӣ-ичтимоӣ ва бо он нақши бемисле, ки одам бо қобилияти оғаридани ғояҳои науву аҳамиятнок дар ин равандҳо мебозад таъсири бевосита мерасонанд;
- мавҷудияти алоқамандии қобилиятынок креативӣ бо хусусияти ҷоришавии протессҳои эмотсионалии шаҳс, самаранокии муносибату муоширати шаҳсро меафзояд;
- дараҷаи ташаккулӯфтai зеҳни эмотсионалий – шарти муҳими муваффақиятнокии шаҳс мебошад;
- сатҳи баланди таҳаммулпазирӣ – омили асосии муносибату муоширати маҳсулнок бо атрофиён маҳсуб меёбад.

Далелҳои номбурда ба ҳамаи ҷанбаҳои ҳаёту фаъолияти шаҳсияти донишиҷӯён, ба ҳалли масъалаҳои гуногунсоҳа ва гуногунмазмуни имрӯза – аз проблемаҳои оддитарини рӯзмарра то муаммоҳои бузургу мураккаб дар сатҳи муассисаву корхонаҳои хурду қалон, аз қазияи муносибатҳои байнишаҳсӣ то идора намудани муоширати колектив даҳл доранд.

Дараҷаи асосноккунии нуқтаҳои илмӣ

Аз ҷониби муҳаққиқ ба таври муфассал корҳои илмии психологҳо, педагогҳо, файласуфон ва олимони соҳаи иҷтимоишиноӣ омӯхта шудааст, ки дар онҳо проблемаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалий, таҳаммулпазирӣ ва алоқамандии ин падидаҳо дар соҳтори шаҳсият ҳаллу фасл гардидаанд.

Дар асоси омӯзиши маъҳазҳои илмӣ ва дар натиҷаи таҳқиқоти назариявӣ, муаллифи рисола чунин хулоса менамояд: “Имрӯзҳо дар назди донишиҷӯён – мутахассисони оянда, ҷамъият талаботи мутлако навро гузонштааст, ки дарҳостшавӣ ва рақобатпазирӣ онҳоро дар бозори ҷаҳонии меҳнат таъмин менамояд. Низоми талаботи навин дар мутахассисони оянда мавҷуд будани сифатҳои шаҳсии ташаккулӯфтai муосирро дар назар дорад. Як паҳлӯи муҳими ин хислатҳоро қобилияти креативӣ, дараҷаи баланди зеҳни эмотсионалий ва таҳаммулпазирӣ инкишофёфта ташкил медиҳанд. Нишондиҳандаҳои мазкур барои роҳандозии ғояҳои пешқадам, дидгоҳҳои инноватсионӣ, муносибати мусбат ва самаранок бо атрофиён, мусоидат

мекунанд”.

Мафхуми креативнокӣ аз ҷониби диссертант бپ таври мушаххас, бодарназардошти ақидаҳои олимони равоншинос Ф.Баррон, Д.Б.Богоявленская, Э.де Бено, А.В.Брушлинский, Ч.П.Гилфорд, Т.В.Корнилова, И.Я.Лернер, Т.Любарт, А.Маслоу, Е.М.Павлова, Р.М.Симпсон, Р.Стренберг К.В.Тейлор, О.К.Тихомиров, Э.П.Торренс, М.Чиксенбтмхайи ва дигарон тавсиф гардида, хеле ҳуб маънидод карда шудааст.

Ҳамзамон, муайян намудани умумият ва фаркияти креативнокӣ ва эҷодиёт ва дар расм нишон додани он қобил ба қайд аст. Диссертант чунин андеша дорад, ки креативнокӣ бе эҷодиёт имконнозазир аст, зоро он танҳо технологияи ташкили раванди эҷодиёт буда, мустақилан бемахсул аст, қадом муаммоҳое, ки дар назди он гузошта нашуда бошанд, яъне робитаи креативнокӣ ва эҷодиёт дар сатҳу дараҷаҳои маърифатӣ, эмотсионалиӣ, психологӣ-инфиродӣ ба таври мушаххас ва муҳталиф дида мешаванд.

Бояд гуфт, ки муаллиф оиди мавқеи маром ва ваҷҳҳо дар эҷодиёт, креативнокӣ ва азnavsозӣ фикрҳои ҷолиб баён намудааст, чунончи қайд шудааст, ки дар раванди оғариниш барои шаҳс маромнокӣ ва ваҷҳиёт хеле муҳиманд. Ба мисли хислатҳои инфиродӣ-психологӣ ва нишондиҳандаҳои когнитивӣ онҳо дар ин ҷараён ҳамчун қувваи водоркунанда нақши маҳсуси ҳудро мебозанд.

Таҳқиқи ҳамаҷонибаи муаммои зеҳни эмотсионалиӣ, ки дар психологияи мусир мафхуми нисбатан нав аст, таърихи пайдоиш ва инкишофи он, мавқеи он дар соҳтори психологии шаҳс бо таҳлили амсилаҳои як қатор олимон, ба мисоли П.Сэловей ва Ч.Мэйер, Д.Гоулман, Д.В.Люсин аз тарафи унвонҷӯ, боз як муваффакияти пажӯҳиш мебошад.

Диссертант Бобоева С.Б. дар омӯзиши таҳаммулпазирӣ ҳамчун омили рафтор низ фикрҳои назаррас пешниҳод кардааст ва чунин таҳмин намудааст, ки дар марҳалаи ҳозира таҳаммулгарӣ бештар дар одамоне (гуруҳҳо) вомехӯрад, ки ба ҳамкории мусбӣ, муносибатҳои ором ва устувор

күшиш мекунанд. Проблемаҳои креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазиро дар алоҳидагӣ таҳқиқ намуда рисоланавис робитаи онҳоро дар соҳтори психологии донишҷӯёни муосир ба таври хеле ҷолиб, аниқу мушаххас муайян кардааст. Аз ҷумла ӯ менависад: “Барои мутобик шудан ба тағйиротҳои глобалии ҷаҳони имрӯза, шаҳс бояд қобилияти истифодабарии техника ва технологияҳои замонавиро соҳиб бошад, гузашта аз он ҳуди шаҳс бояд оғарданаи навовариҳо, инноватсияҳо бошад. Чунин имкониятро танҳо шаҳси соҳиби дараҷаи баланди креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дорост. Робитаи ин вижагиҳо дар соҳтори шаҳсият, яке аз омилҳои ҳалкунандаи муваффақиятнокии вай дар раванди ҳаёту фаъолият, муносибату муошират маҳсуб меёбад. Бо дарназардошти ин омилҳо дар соҳтори шаҳсияти донишҷӯёни муосир – мутахассисонаи оянда мавҷуд будани сифатҳои таҳаммулпазирӣ, зехни эмотсионалӣ ва креативнокӣ хеле муҳим аст. Вижагиҳои номбурдаи шаҳсӣ ба онҳо имконияти дуруст фаҳмидани ҳолати одами дигар, эътироф намудани он, зоҳир намудани рефлексияи иҷтимоӣ, эмпатияро таъмин менамоянд, ҳамчунин барои ба тезӣ қабул кардани қарорҳои лозима мусоидат мекунанд”.

Бояд иброз намуд, ки асосҳои методологӣ ва назариявии таҳқиқоти Бобоева Сайёра Бобораҷабовна асоснок ва боварибахш мебошанд. Муаллиф соҳиби дониши ҳуби назариявӣ, дорои қобилияти таҳлилу таҷзия намудани натиҷаҳои таҳқиқот буда, нуқтаи назари илман асосноки ҳудро пешниҳод намудааст, ки ба ҳаллу фасли масъалаҳои мубрами муайян намудани робитаи креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шаҳсияти донишҷӯёни муосири макотиби олий равона карда шудаанд.

Пояи таҳқиқотӣ ва татбиқи амалии нуқоти илмӣ, методҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, корҳои анҷомдода дар ҳар як давраи таҳқиқот, мантиқи фикрронӣ ба талаботи мавҷуда ҷавобгӯ мебошанд.

Арзиши илмӣ ва Ҷӯёнӣ дар рисола.

Дар рисола дастовардҳои нави илмӣ асоснок карда шудаанд, ки зеринанд:

1. Аввалин бор дар чаҳорҷӯбай имконоти методологӣ, тадқиқи проблемаи психологии креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахс роҳандозӣ шудааст.
 2. Мавқеи креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олий муайян карда шудааст.
 3. Ошкор гардидааст, ки креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ бо хусусиятҳои инфиродӣ-психологии шахс алоқаманданд.
 4. Яке аз қӯшишҳои аввалини мутобиқнамои забонии пурсишномаҳои психологӣ бо назардошти талаботи психометрикӣ ба шароити Ҷумхурии Тоҷикистон ба амал оварда шудааст.
 5. Бо истифода аз методикаҳои психологӣ (пурсишномаҳо) робитаи креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни муосир муайян карда шудааст.
 6. Муқаррар гардидааст, ки мавҷуд будани креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯён, муваффақиятнокии онҳоро дар фаъолияти минбаъдаи касбӣ таъмин менамояд.
 7. Муайян карда шудааст, ки самаранокии муносибату муоширати донишҷӯён аз сатҳи инкишофёftai креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирии онҳо вобастагӣ дорад.
- Аҳамияти амалии** таҳқиқоти дисертационӣ дар он аст, ки маводи назариявӣ ва хуносахо метавонанд ҳамчун асос барои рушди минбаъдаи касбии донишҷӯён – мутахассисони оянда, азnavsозии базаи меъёрии таҳсилоти олии касбӣ корбарӣ шаванд. Натиҷаҳои дар рафти кор бадастомадаро дар тадқиқотҳои ояндаи муаммои креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар доираи илмҳои муштарак мавриди истифода қарор додан имкон дорад. Ҳамзамон, мутобиқнамои забонии пурсишномаҳои дар рисола истифода гардида, ба сифати маводҳои касбӣ аз ҷониби психологони амалӣ корбарӣ шуданашон мумкин аст.

Меҳоҳем дар бораи гояи пешбари таҳқиқот чанд нуктаро махсус зикр кунем. Соҳибрисола ҷузъиётҳо, мушкилот ва муҳолифатҳои мавҷудбуدارо оид ба масъалаи робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шаҳсияти донишҷӯёни муосири макотиби олий муайян намудааст. Муаллифи рисола дар асоси таҳлили адабиёти илмии мавҷуда қайд мекунад, ки креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ, ки унсурҳои таркибии потенсиали шаҳсии донишҷӯро ташкил медиҳанд ва ҳамчун маҷмӯи қобилиятҳои калидии мутахассиси оянда баромад мекунанд, дар низоми омодасозии онҳо бояд ба сифати стратегияи асосии рушд қабул гарданд. Аз ҷумла, барои гузоштани талаботҳои номбурда ба мутахассисони оянда, бояд моҳияти хусусиятҳои инфиродӣ-психологии онҳо, чун – креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ ба таври саҳех омӯхта шаванд.

Ба андешаи муҳаққик, барои суръатбахшии дигаргунсозиҳо дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти ҷомеа, аз ҳатмкунандагони имрӯзаи макотиби олий, мутахассисони оянда, пеш аз ҳама потенсиали эҷодӣ, тафаккури инноватсионӣ, креативнокӣ, дараҷаи баланди зеҳни эмотсионалӣ ва дидгоҳи ботаҳаммул талаб карда мешавад. Ҳатмкунандае, ки дорои чунин сифатҳо мебошад, навғонихоро ба осонӣ аз ҳуд мекунад, ракобатпазир шуда метавонад, ба ҳайси мутахассис бештар дарҳост карда мешавад.

Омӯзиш ва таҳлили нуктаҳои асосии рисола ба он далолат мекунад, ки натиҷаҳои ба даст овардаи диссертант метавонанд барои таҳқиқоти минбаъдаи масъалаҳои марбут ба робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шаҳсияти донишҷӯёни муосири макотиби олий, ба сифати пойгоҳи назариявӣ хизмат намоянд.

Ба қимати муҳими рисола на танҳо мураттабии баёни фикр ва забони фасехи рисола, баёни мантиқии нуқтаи назар ва ақидаҳои асоснокро мансуб Ҳаронистон мумкин аст, балки пешниҳодҳое, ки дар кор баён ёфтаанд. Ҳар кадоми онҳо метавонанд ба сифати дастовардҳои нави илмӣ дар соҳаи психология хизмат намоянд.

Яке аз дастовардҳои сохибрисола дар он таҷассум мейбад, ки дар диссертатсия шумораи зиёди расмҳо, ҷадвалҳо, диаграммаҳо оварда шудаанд, ки ин нишондиҳандай оғаҳии васеи муаллиф аз муаммои таҳқиқшаванда, назари науви инфиродӣ ба проблемаи пажӯҳиш мебошад ва арзиши илмии диссертатсияро ба маротиб меафзояд.

Натиҷаҳои асосии рисола дар корҳои чопии муаллиф дарҷ ёфтаанд ва дар иштироки бевоситаи ў дар ҳамаи марҳалаҳои таҳқиқот: банақшагирӣ, интихоб ва асосноккунни мавзӯъ, тартиб додани соҳтори рисола, муайян кардани мақсаду вазифа ва объекту предмет, ҷустуҷӯ ва дарёғти адабиёти зарурӣ доир ба мавзӯи таҳқиқот, ҷамъоварӣ ва мураттабсозии натиҷаҳои таҳқиқот ҳамчун додаҳои таҷрибавӣ ва коркарди онҳо, таҳия ва нашри мақолаҳои илмӣ, иштирок дар ҷорабинҳои илмӣ, ҷаъбости маҳсули бадастомада ва таҳияи диссертатсия, таҷассум ёфтаанд.

Аз ҷониби унвонҷӯй дар маҷаллаҳои илмӣ 48 мақола чоп карда шудааст, ки 21 тои он дар маҷаллаҳои аз ҷониби Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми Федератсияи Русия тавсияшуда интишор ёфтаанд. Мақолаҳо мазмуну муҳтавои рисоларо дар бар мегиранд.

Камбудихо оид ба мазмун ва ҷо ба ҷогузории рисола:

1. Дар диссертатсия таҳқиқотҳои Ч.П.Гилфорд ва Э.П.Торренс оиди креативностӣ мушаххасан оварда шудаанд, аммо тестҳои ин олимон истифода нагардидаанд.
2. Дар раванди таҳқиқот аз аввал то анҷом сухан аз боби шаҳс ва шаҳсият меравад. Аз ин лиҳоз, хуб мебуд, ки дар доираи як зербоби алоҳида таҳлили таносуби мағҳумҳоп шаҳс ва шаҳсият дода мешуд.
3. Мувоғики мақсад мебуд, дар қисми таҷрибавии диссертатсия, шумораи донишҷӯёни курсҳои гуногун ба таври алоҳида нишон дода мешуд
4. Дар зербобҳои рисола, мавриди баъзе иқтибосҳо номувоғикатӣ вомехӯрад (с.с 80;109;120;141;165).
5. Дар матни рисола ҳатоҳои ҳусусияти техникидошта вомехӯранд.

Камбудиҳои зикргардида ҷузъӣ буда, ба қимати таҳқиқоти анҷомдодашуда таъсир намерасонанд ва бештар хусусияти тавсиявӣ доранд.

Автореферати рисола ба талаботи мавҷуда ҷавобгӯ буда, бо ду забон, тоҷикӣ ва русӣ, мазмуни муҳтасари диссертатсияро равшану возех инъикос намудааст. расмҳо, ҷадвалҳою диаграммаҳо бамаврид ҷойгузорӣ гардидаанд.

Диссертант дар рафти таҳқиқот оид ба масъалаҳои робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олии муосир маълумоти навро ба даст овардааст.

Дар охири рисола самтҳои ояндаи таҳқиқот оид ба масъалаи робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни муосири макотиби олӣ муайян карда шудааст.

Бо назардошти гуфтаҳои боло, диссертатсияи Бобоева Сайёра Бобораҷабовнаро дар мавзӯи “Робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олии муосир” рисолаи илмӣ-таҳассусмандӣ, мустақилона ва дар сатҳи баланд анҷомёфта ҳисобидан мумкин аст ва муаллифи он, Бобоева Сайёра Бобораҷабовнаро барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои психологӣ аз рӯи ихтисоси 19.00.01. – Психологияи умумӣ, психологияи шахсият, таърихи психология (илмҳои педагогӣ ва психологӣ), сазовор донистан ҷоиз мебуд.

Муқарризи расмӣ:

Баротов Шариф Рамазонович,
доктори илмҳои психологӣ, профессор

Маълумот барои тамос:

Имзои И.Р. Баротовро таасиқ мекунам.

Бухоро вилоят Когон туман Б.Нақишибанд МФЙ Абай кӯчаси 20-ӯй

90 298-17-37

Barotovsh@inbox.ru